

Քարոզիչը չէ պարզ բանախօս մը որ
կը պարզէ ճշմարտութիւնը . այլ ունի ա-
ւելի բարձր պաշտօն մը : Առաջին հար-
ցումը զոր պաշտօնէնայն՝ քարոզին բնա-
բանն ընտրելէ յետոյ պարտի ուղղել
լուր անձին , է ոչ թէ միայն ի՞նչպէս
կընամ ապացուցանել այս բնաբան ,

այլ մանաւանդ՝ ինչպէս կրնամ լուսաբանել զայն որպէս զի ունենդիրներս կառնան առաւել յաջողութեամբ մըլել քրիստոնէական կենաց պայքարը։ Սուրբ Գիրքէն ետքը, քարոզչին համար կառնարադոյն գիրքն է իւր ժողովուրդը, որմէ օգտուելու համար պարտի հովիւ լինել։ Այն պաշտօնեայն որ չաթթուան մէջ չերևիր իւր ժողովուրդեան, կիրակի օր հաւանականաբար պիտի խօսի իւր ժողովուրդեան համար անհասկնալի և անօգուտ քարոզներ։ Ամէն օր վեց ժամու ուսումնս և երեք ժամու հովուական աշխատութիւն կը նպաստեն զարգացունելու քարոզչին միտքը և սիրտը։ Եթէ քարոզիչ մը ուսանի միայն՝ առանց այցելութիւններ ընելու, նորա քարոզները անհասկնալի և ձանձրալի կը լինին, եթէ այցելութիւններ ապ և բնաւ չուսանի, քարոզները կը լինին թոյլ և ոչ-իմաստալից։ Սակայն եթէ թէ՛ ուսանի և թէ՛ այցելութիւններ ապ, նորա քարոզները կը լինին յստակ, ազդու և օգտակար։

Որպէս զի քարոզիչ մը ազդեցութիւն ունենայ իւր ժողովուրդեան վրայ, պէտք է լինի ոչ միայն լոկ քարոզող, այլ անկեղծ և համակիր քրիստոնէայ եղբայր մը՝ իրեն նպատակ ունենալով դէպ երկինք առաջնորդել իւր ժողովուրդը։ Նորա խօսքեր ունենցողաց հոգիներուն խորապէս կ'ազդեն այն ատեն երբ սոքա կը տեսնեն թէ նա իրենց անձնական բարեկամն է և թէ կաթոլիկն դին դորովով կը սիրէ զիրենք։ Հովուական պաշտօնին արտաքին պատկառանաց և արժանապատուութեան ազդեցութիւնն սկսած է նուազիլ (բան մը՝ որ չէ ողբալի), սակայն քաջ, անձնուրաց և դորովալիւր հովիւներ երբեք չեն կորուսած իրենց ազդեցութիւնը։ Այս պիտիք մէջտ սիրուած են և պիտի սիրուին։ Երբ ժողովուրդը տեսնէ թէ պաշտօնեայն կը քարոզէ և այցելութիւններ կը կատարէ, ոչ թէ ցուրտ եղանակաւ, այլ իբրեւ համակիր բարեկամ մը որ հաղորդ է իրենց ուրախութեանց և տրտմութեանց, յայնժամ թէ պէտ նորա քարոզը լինի պարզ և անպաճոյճ, նորա ազդեցութիւնը հետզհետէ պիտի աճի։ Յաւալի է որ պաշտօնեայք ոմանք հովուական պաշտօնը կը նկատեն ծանր և տաղտկալի դործ մը զոր հարկադրուած են կատարել։ Եթէ հովիւ մը կը տածէ այսպիսի դաղափար, ժողովուրդը ոչ կամ կանուխ պիտի ծանօթանայ այնմ, և այնուհետեւ նա ոչ ևս կրնայ հովիւ լինել նոյա։ Պաշտօնեայն պարտի իրական ուրախութիւն զգալ երբ կ'այցելէ իւր ժողովուրդը։ պարտի դորով և համակրութիւն զգալ իւր հօտին վերաբերող իւրաքանչիւր անդամի համար։ Հաւատարմապէս անձն է նաև պաշտօնէից ոմանց սա դի-

տողութիւնը թէ «ժողովուրդեան տրուած այցելութիւնը լոկ ժամանակի վատնում են»։ Այն անձ որ այսպիսի դաղափար կը տածէ, կը ցուցնէ թէ շատ քիչ կը ճանչէ մարդկային բնութիւնը։ Երբ պաշտօնեայ մը այնքան անհամակիր կամ անազդեցիկ մարդ մ'է որ իւր ժողովուրդեան պատկանող անձանց լոկ ձեռքը սեղմելով, կամ կարճադոյն այցելութիւն մը իսկ տալով, օգտակար չըլլար նոյա, լաւ ևս է որ հրաժարի իւր պաշտօնէն։

ՈՒՂԵԼՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆԳՂԻՍ [Խմբագրական]

1.

Արդէն քանիցս առիթ ունեցած ենք Աւետիքի սիւնակաց մէջ նկարագրել մի քանի կարճ ուղեւորութիւններ զորս ժամանակ առ ժամանակ կարող եղած էինք ընելու օսմանեան պետութեան այլ եւ այլ կողմերը։ Օտար երկրաց մէջ կատարուած ուղեւորութիւնք թերեւս այնչափ չափազորական չլինին մեր ընթերցողաց մեծ մասին համար, սակայն եւ այնպէս կը յուսանք թէ անհաճոյ պիտի չըլլայ կարդալ ուղեւորութիւնն այն վեց շաբաթեայ ճանապարհորդութեան, որ կարի բերկրառիթ եւ հրահանգիչ եղաւ մեզ։

Յուլիս 3ին Կ. պոլսէ ճամբայ ելանք երթալու Վիէննա, եւ մինչեւ ի Նիշ ուղեւորեցանք նոյն ճամբով, որմէ անցած էինք անցեալ տարի մեր ի Պոլսկարիա եւ Մակեդոնիա ուղեւորութեան ժամանակ։ Յաջորդ օրն առաւօտուն արթնցանք երբ տոմարէսն (+սեպտեմբեր) եկաւ հաւաքելու Պելկրատ ուղեւորող ճամբորդաց տոմսակները։ Այս անգամ քիչ ժամանակ մնացինք ի Պելկրատ, բայց վեց տարի առաջ կիրակի մը անցողիքն անդ։ Սերպիոյ մայրաքաղաքը կառուցեալ է այն տեղն ուր Սէվէ եւ Դանուբ գետերը իրար կը խառնուին։ Բնակչաց թիւն է իբր 30,000։ Հին բերդը կը գտնուի այն կէտին վրայ ուր երկու գետերը կը միանան, եւ բերդին ետեւի կողմն է քաղաքը։ Ի հնումն աստ տեղի ունեցան բազում արկւնոտ պատերազմներ ընդ մէջ Օսմանցւոց եւ Քրիստոնէից, սակայն յամին 1322 Սիւլէյման Դանուբի առաւ դայս քաղաք, որ օսմանեանց իշխանութեան ներքեւ մնաց մինչեւ քանի մը տարի առաջ, երբ գերիշխան Վահապետն անկախութիւն չնորհեց այդ իշխանապետութեան։ Ի Պելկրատ տեսնելու արժան շատ բաներ չկան։ Սակայն յարեւելս ուղեւորող Եւրոպացւոց համար շահեկանութենէ զուրկ չէ այս քաղաք, վասն զի առաջին վայրն է սա ուր նոքա կը տեսնեն Բալէկներ, նեղ փողոցներ եւ արեւելեան քաղաքաց ուրիշ յատկանիշեր։ Մեր յիշողութեան մէջ մասնաւորապէս տպւորուած առարկայներն են մայր եկեղեցին, ուր կրօնական պաշտաման ներկայ գտնուեցանք մեր նախկին այցելութեան ժամանակ, եւ պղնձի արձանն Միքայէլ իշխանի՝ որ մեռաւ յամին 1868։ Այս իշխան հօրեղբայրն էր Միլան թագաւորին, եւ որդեգրած էր զնա, վասն զի չունէր զաւակ։

Պելկրատէ մեկնելէ քիչ վերջը երկաթեայ ընտիր կամուրջի մը վրայէ անցանք Սէվէ գետոյն միւս կողմն։ Սէվէ, որ Դանուբի մեծագոյն ճիւղերէն մին է, կը բաժնէ զՀունգարիա Սերպիայէ եւ Պոնտիայէ, եւ իբր 230 մղոն տեղ նաւարկելի է։ Գետոյն

միւս կողմն անցնելէ յետոյ կանգ առինք Սէմլին անուն քաղաքին մէջ ուր մեր բեռներ քննուեցան, եւ մեր անցագրեր նայուեցան վերջին անգամ։ Վասն զի միւս երկրաց մէջ յորս ճանապարհորդեցինք, անցագրաց պէտք չկայ։ Ի Սէմլին թաղուած է հունգարացի մեծանուն պատերազմիկը, Եանոս Հունեատի, որ մեռաւ անդ յամին 1456։

Սէմլինէ յետոյ յիշատակութեան արժանի վայրն է Փեթրուարայն որ 43 մղոն հեռի է Պելկրատէ եւ ուր երկաթուղոյ գիծը Դանուբի մէկ կողմէն միւսը կ'անցնի։ Այս աւան զօրեղապէս ամրացուած է եւ կը կոչուի «Հունգարիոյ ձիալրալթարը»։ Վերին ամրոցը կը գտնուի բարձրաբերձ ժայռի մը վրայ որոյ երեք կողմերը դահաւիթ են, եւ ստորին ամրոցը կառուցեալ է ժայռին ստորոտը, երկու ամրոցը միանգամայն կրնան առնուլ տասը հազար զօր։ Երկաթուղոյ կամուրջէն ի դատ, Դանուբի վրայ ձգուած է նաւակներէ կառուցեալ կամուրջ մը որ 800 ոտք երկայնութիւն ունի։ Սոյն քաղաք կ'առնու իւր անուն Պետրոս Անապատականէն որ անդ կազմակերպեց խաչակրաց առաջին արշաւանքը յամին 1096։ Այս արշաւանքին մասնակցող խաչակիրք կը բաղկանային խառնիճազան ժողովներէ մը, որոց գրեթէ ամէնքն ալ մեռան դեռ Կ. պոլսէ չհասած, եւ մնացեալք բնակինք եղան Վոսիորէն անցնելէ քիչ վերջը։ Սակայն Պետրոս որ կանխաւ բաժնուեցաւ արշաւող խումբէն, Պելկիոյ մէջ հիմնեց վանք մը ուր մեռաւ 20 տարի յետոյ։ Զիովանի Քաթիսթրանոյ եւս որ ճարտասան քարոզներ խօսելով կը յորդորէր զժողովուրդն մասնակցիլ խաչակրաց արշաւանքներուն, թաղուեցաւ ի Փեթրուարայն յամին 1465։ Որովհետեւ նա կը համարուի հրաշագործ սուրբ մը, բազմաթիւ կաթոլիկ ուխտաւորք կ'այցելեն նորա գերեզմանը։

Փեթրուարայնէ մեկնելէ յետոյ մտանք Հունգարիոյ գրեթէ անծայր դաշտ։ Ժամերով շոգեկառքը կը տանէր զմեզ սքանչելի կերպիւ մշակեալ դաշտերու մէջէ, որոց նմանը չենք տեսած ի Թուրքիա։ Ի գիւղօրէս փողոցները հովանաւորեալ են ծառերով, տանց տանիքները մեր աստ տեսածներէն շատ աւելի ցից են, եւ եկեղեցիք ունին բարձր աշտարակներ՝ փոխանակ զմերթներու եւ ցած աշտարակներու որք յատկանիշն են եկեղեցւոյ շէնքերուն յԱրեւելս։

Մեր կառախումբ միայն իբր մէկ ժամ կանգ առաւ ի Փէշթ, եւ ուստի ժամանակ չունեցանք չըջապայելու քաղաքին մէջ։ Քսան եւ մէկ տարի առաջ մինչ չողկնաւով կը ճամբորդէինք Դանուբի ընթացքն ի վար, առիթ ունեցանք կիրակի մը անցուանել անդ։ Փէշթի բնակիչք շատ աւելի արագ բազմացած են քան եւրոպական ու եւ է ուրիշ քաղաքի բնակիչք, եւ անցեալ դարու միջոցին սոյն քաղաքին շուտափոյթ զարգացումը շատ կը նմանի ամերիկեան քաղաքաց ոմանց արագ բարգաւաճման։ Յամին 1780 Փէշթ ունէր միայն 13,500 բնակիչ, եւ փոքրագոյն էր քան Պոլտա որ կը գտնուի գետոյն հանդիպակաց կողմը։ 1873ին երկոքին քաղաքը պաշտօնապէս միացան Պոլտա-Փէշթ անուամբ, եւ վերջին մարդահամարին ժամանակ կը պարունակէին 440,000 բնակիչ։ Պոլտա Հունգարիոյ թաղաւորաց արքայանիստ քաղաքն եղաւ իբր երեք դար մին-

չեւ 1826 թուականը, երբ Հունգարացիք վանուելով Թուրքերէն՝ իրենց մայրաքաղաքը ըրին զՓրէսպուլը: Յամին 1848 Փէշթ եղաւ Հունգարաց մայրաքաղաք փոխանակ Փրէսպուլի: Հունգարիոյ վաճառականութիւնն եւ արհեստներն կեդրոնացեալ են ի Պուտա-Փէշթ այնպիսի աստիճանաւ մը՝ որուն նմանը չենք տեսներ ուրիշ ոչ մէկ երկրի մայրաքաղաքի մէջ: Այլ եւ այլ ճարտարարուեստից յատուկ գործարաններ կան քաղաքին մէջ, սակայն վաճառականութեան իշխաւոր առարկան է ցորենը որ կ'արտադրուի Հունգարիոյ վերայից եւ ընդարձակ դաշտէն: Պուտա-Փէշթի աղօրիքները բազմաթիւ են: Փէշթի չքնաղաղոյն մասն է Ֆրանս Եղեֆ Քէկոչուած քարալը՝ Դանուբի եզերաց վրայ, ուր օթեւանեցանք 1869ի մեր այցելութեան ժամանակ: Կառքերու թոյլ չարմուր մասնէլ այս փողոց յորում կարգաւ կառուցեալ են գեղակերտ պանդոկներ, եւ ուր ամրան եղանակին քաղաքացիք սովոր են ձեմել: Այս վայրէն շատ լաւ կը տեսնէինք Դանուբի վրայ ձգուած առ կախեալ հոյակապ կամուրջը, որ շինուած է անգլիացի ճարտարագիտաց ձեռամբ 1842էն մինչեւ 1849: Կամուրջը 412 եռոտա երկայնութիւն ունի, եւ 42 սառ բարձր է ջրէն: Կամուրջ մը եւս շինուած է վերայիցեալ կամուրջին շինութեան թուականէն 30 տարի յետոյ՝ ձեռամբ գաղիացի ճարտարագիտաց: Հորս կամարներու վրայ ձգուած երկաթուղոյ նորակառոյց կամուրջ մ'ալ կայ, որոյ վրայէ անցնելով մեկնեցանք քաղաքէն մեր վերջին ուղեւորութեան ժամանակ:

Դանուբի երկու եզերաց ներկայած հաւաքատեղերին պատճառաւ Պուտա-Փէշթ կը ստանայ եզակի դիրք մը: Փէշթ, որ կը պարունակէ բնակչաց մեծամասնութիւնը, ունի ցած եւ հարթ դիրք: Իսկ Պուտա, կամ որպէս Գերմանք կը կոչեն զայն Օֆէն, կառուցեալ է երկար եւ ցից բլրոյ մը վրայ: Հին բերդը, որ կը գտնուի այս բլրոյն գագաթը, կ'ըսուի թէ նման է Աթէնքի Ակրոպոլիսին: Բերդին կից է արքայական պալատը որ շինել տուած է Մարիա Թէրէզա կայսրուհին եւ որ 1849ին մասամբ հրոյ ճարակ լինէին յետոյ առաւել չքեղ կերպիւ վերանորոգուեցաւ: Պուտայի կողմը կը գտնուի նաեւ այն եկեղեցին յորում Աւստրիոյ կայսրն եւ կայսրուհին 1867ին թագ զրին իբրեւ Հունգարիոյ թագաւոր եւ թագուհի: Գերմաներէն Օֆէն անունը կը նշանակէ «փուռ», եւ կը կարծուի թէ այս անուն թելադրեալ է Պուտայի ջերմուկներէն: Խորհրդարանի շէնքը կը գտնուի ի Փէշթ, սակայն Ժողովոյն նիստերուն բացման արարողութիւնը կը կատարուի արքայական պալատան թագադրութեան դահլճին մէջ: Որովհետեւ չայցեցինք քաղաքին եկեղեցիները եւ հանրային շէնքերը, կարող չենք նկարագրել զայն: Հրեայ բնակիչը կը հաշուուին 70,000 եւ նոցա զիսաւոր սինակոկան կը համարուի չքնաղաղոյն չենք մը քան քաղաքին եկեղեցիներէն ու եւ է մին:

Դանուբի արեւմտեան կողմը, Պուտա-Փէշթէ մինչեւ ի Վիէննա, երկաթուղին կ'անցնի լեռնային երկրէ մը, որոյ մէկ մասը ծածկուած է անտառներով, եւ մնացեալ մասը առ հասարակ յոյժ լաւ մշակեալ լինելով՝ կը ներկայէր ակնապարար տեսարան մը: Վիէննա հասանք արեւմտեւորին, եւ տեսանք որ դիւրին չէր մեր միտքը

բացատրել բեռնակրաց եւ կառավարաց, սակայն բարեբաղդաբար գտանք Կ. պոլսէն չի Հրեայ մը, որ մեզ իբրեւ թարգման ծառայեց: Մինչ կայարանէն ի քաղաք կ'երթայինք, վճարեցինք փոքր դումար մը իբրեւ բաժ (պաճ). տուրք մը՝ դոր կառավարութիւնը կը դանձէ քաղաքը մանող մէն մի կառքէ:

ԾԽԱԽՈՏ

6.

Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել: Այդ մասին ի՞նչ կարող են ընել քրիստոնեայ մարդասէրք:

1. Յուզէ խնդիրը: Այլ եւս հրաժարէ գործածելէ զայն, եւ սկսէ ամէն տեղ խօսիլ անոր դէմ, այնպէս որ իսպառ անկարելի ըլլայ բարի մարդոց ինչալ այս գերութեան մէջ տղիտարար: Այս է Աստուծոյ ընթացքը բարոյական բոլոր բարեկարգութեանց մէջ: Արձակէ լոյս ծխախոտ գործածելու ունակութեան բնութեան եւ հակամիտութեանց վրայ: Ընդունելով հանդերձ թէ այս ունակութիւն կրնայ մեղք չըլլալ այնպիսեաց որ տգէտ են անոր շնասուց, ապահով է ըսել թէ կրնայ մեղք ըլլալ քրիստոնեայ Ժողովրդոց՝ չխորհելն խնդրոյն վրայ եւ չլուսաբանել զայն լիովին ըստ իւրեանց կարի: Ամբողջ Ժողովրդեան մը որ եւ իցէ ունակութիւն անխորհրդաբար որդեգրելը չէ ապացոյց անոր ուղիղ կամ ապահով լինելուն ի նպատ: Բարոյական զգացողութիւնը պարտի արթննալ: Մեր ապահովութիւնը կը կայանայ բնական օրինաց եւ աստուածային օրինաց մօտ գտնուելուն մէջ:

2. Աւետարանին սուրբ սկզբունքները որոց նպատակն է ազատել զմարդիկ կապանաց բոլոր ձեւերէն, բնաւ չեն կրնար կատարելապէս գործածուիլ մարդկային կենաց երբ կը տիրէ այս ունակութիւնը: Աստուծոյ թագաւորութիւնը չկրնար գալ կատարելապէս մինչեւ որ չեթայ այս: Գաճաճանօթ է որ իւրաքանչիւր մարդ բնազդմամբ իմն կը դատէ թէ եղեռնագործ է այն որ կ'ապականէ տաճարը, եւ այդ բնազդը չէ ուրիշ բան բաց եթէ Աստուծոյ զսրբութիւնն յարգելուն ստուերը: Տաճարը սուրբ է, նուիրական է: Առաքեալը խօսից ընտիր ձեւով մը նորոգեալ հոգւոյն վրայ կը խօսի տաճարի նմանցունելով զայն: «Չէք գիտեր որ Աստուծոյ տաճար էք դուք, եւ Աստուծոյ Հոգին ձեր մէջը բնակած է:» «Չէք գիտեր որ ձեր մարմինները տաճար են Սուրբ Հոգիին որ ձեր մէջն է:» Նորոգեալ միտքն է գործ Հոգւոյն Սրբոյ: Այն է կեդրոն գործողութեանց Հոգւոյն յերկրի: Սիրելի է Աստուծոյ:

Սրդ եւ չեմ վարանիր պինդ բռնել այս նախադասութիւնը թէ ծխելու ունակութիւնն իւր ֆիզիքական, մտաւորական եւ բարոյական ազդեցութեամբ ապականիչ է Հոգւոյն Սրբոյ տաճարին, եւ ուստի թէ քրիստոնեական եկեղեցին պարտի ընդդիմանալ այս մոլութեան ո՛չ եկեղեցական օրինօք, այլ բարոյական ազդեցութեամբ ընդդէմ նորա, ընդդիմանայ ոչ միայն շարժիչ գործածութեան, այլ եւ զայն արտադրելուն եւ վաճառելուն: Քրիստոնեայ եկեղեցին պարտի լինել մաքուր օրինակ: Պարտի ինք մաքուրիլ, եթէ ոչ կը կորուսանէ իւր յարգն առաջի մարդկան: Քրիստոնեայ մը որ կամ կը գործածէ, կամ կը մշակէ, կամ կը վաճառէ ծխախոտ, գրեթէ

անդիմադրելի փորձութիւն կը դնէ բուն իւր կամ իւր գրացւոյն տղոց առջեւ: Մասնաւորապէս յանցաւոր է այնպիսին որ կը ստեղծանէ կամ հաճելի կ'ընծայեցունէ անբնական սպանջներ հասարակութեան մէջ, սակս անձնական շահու: Ճիշդ ինչպէս կ'ընէ ոգելից ըմպելի վաճառող մը, սա տարբերութեամբ որ ծխախոտ վաճառատուն մը դինեռան մը չափ վտանգաւոր չէ խաղաղութեան:

3. Այս բարեկարգութիւնը բնականապէս պարտի սկսիլ նախ բոլոր բնականապէս պաշտօնէն: Ոչ վասն զի ծխախոտ գործածելու ունակութիւնը ինքնին յոռեգոյն է Աւետարանի պաշտօնէից մէջ քան ուրիշ քրիստոնեայ մէջ, բայց վասն զի անոնց վրայ յիշեալ ունակութեան իրենց կացութեան հետ անհամաձայնութիւնն աւելի բացորոշ կ'երեւի եւ այն աւելի ընդհանուր նախատինք կը բերէ, եւ այսպէս աւելի ուղղակի հակառակ Աւետարանին կը գործէ: Ուրախութեամբ կ'իմանամ թէ Մեթոտական յարանուանութիւնը կը սկսի մերժել քարոզչութեան արտօնագիրը՝ տալ այնպիսեաց որ կը գործածեն ծխախոտ: Ծխող քարոզիչը եւ աստուածաբանական ուսանողը բաւական ժամանակէ հետէ նախատինք բերած են քրիստոնեական կոչման: Ոչ ոք որ չկրնար կամ չկամիր անձնուրացութիւն ընել այս գերիչ ունակութեան հանդէպ, յարմար է քարոզել այլոց այս նիւթին վրայ անձնուրացութեան պարտականութեանց մասին: Ծիքակոցի յօդուածագիր մը Փէշթէ-Շէշէ մէջ կը պատմէ կնոջ մը վրայ թէ չէր ուղած որ իւր եկեղեցւոյն պաշտօնեան դար իւր մահ ուան անկողնոյն քով, վասն զի «ամէն առտին որ իւր հիւանդութեան մէջ այդ պաշտօնեան սենեկէն ներս մտած էր սիրոյ, խաղաղութեան եւ մաքրութեան օրհնեալ Աւետարանին միտքարութիւնները բերելու, անոր հետ ներս կու գար նաեւ ծխախոտոյ զօրաւոր եւ անտանելի հոտը: Անտանելի էր այն մահամբձ կնոջ՝ երբ կը չչնչուէր նորա ականջին Յիսուս Փրկիչին խօսքերը ծխախոտ հոտող շունչով:» Քրիստոսի պաշտօնեան ի՞նչպէս կրնայ յարգել իւր մարդկութիւնը կամ իւր պաշտօնէութիւնը եթէ կը խրատէ իւր Ժողովրդեան զաւակները հրաժարիլ «էփէն» դոն կապանքէն, եւ յետոյ կ'երթայ տուն եւ իւր խրատին հակառակը կը գործէ: Թերեւս չափազանց խստապահանջութիւն համարուի հին սկովտիացի կնոջ մը ըրածը որ չէր ուղեր որ լսէ Աստուծոյ խօսքը պաշտօնէին պեխերուն թերեւուն մէջէն եկած: Բայց արդարեւ մաքուր կրօնական դիպման համաձայն է չկամիլ լսել Աստուծոյ խօսքը որ կ'ելլէ աղտելի հեշտութեան մը նշանով արատաւորեալ չլթանց մէջէն:

Այսու ամենայնիւ երբ մէկգի կը դրուի այս մասին պաշտօնէից օրինակն առ հասարակ, արդար եւ իրաւացի է պահանջը թէ քրիստոնեայ աշխարհականք եւ քրիստոնեայ եկեղեցականք միանգամայն պարտին թողուլ այս ունակութիւնը: Մենք կատարելապէս կը միաբանինք Բրոֆ. Յէլիսի հետ թէ «Իմաստութիւն չէ արգելուլ ծխախոտոյ գործածութիւնը առաւել խստիւ եկեղեցականաց քան աշխարհականաց: Կրօնական հաւատքի ողջամիտ կանոն մը չէ այն որ կը դնէ զեկեղեցականս արգելքներու տակ որ հարկաւոր չեն դատուիր ուրիշ մարդոց վարքը կանոնաւորելու համար:» «Ծխախոտ

տը,» կ'ըսէ սոյն Բրոքինսը, «ո՛չ կերակուր է եւ ո՛չ ըմպելի, եւ որչափ զիտեմ, զեղ չէ եւ ո՛չ ումեք բացի հիւանդ ոչխարներէն: Գրիստոնեայ հաւատացելոց ամբաւ թիւ մը որ հետզհետէ աճելու վրայ է, կը դատապարտէ այս ունակութիւնը իբրեւ հակառակ նմանելու Գրիստոնի: Ազնուագոյն եւ մաքրագոյն քաղաքակրթութեան ընթացքը քաջայայտ է թէ հակառակ է ունակութեան մը որ այսպէս որոշակի ստորագրաս կ'ընէ միտքը նիւթոյն, եւ հոգին մարմնոյն:»

4. Պարտիմը յառաջ քաշել սա ենթադրութեամբ թէ ի մասնաւորի Գրիստոնէից միշտ կարելի է հրամարիլ այդ ունակութեան: Խոյս տալ անձնութեանն որ մասն է բարեկարգութեան, քրիստոնեայ հոգւոյ մը անվայել տեսակ մը երկչոտութիւն է: Ֆիլիթէ կ'ըսէ, «Մարդ կրնայ ընել զոր ինչ պարտի ընել, եւ երբ կ'ըսէ թէ չկրնար, չհա՛ւր:» Անհեթեթ է մարմնոյ եւ մտաց հասարակ առողջութեան տէր մարդոց ըսելը թէ չեն կրնար հրամարիլ ծխախոտէն, կամ թէ՛ եթէ ծխախոտ չգործածեն՝ կը մեռնին: Մեր շատ բանտերուն մէջ ծխախոտոյ գործածութիւնն արգելուած է ծխողաց, եւ տասնուհինգ, քսան օրերէ ետքը անոնք ամէնքն ալ քաջառողջ են, անոնց ախորժակը կու գայ, եւ առողջութիւնն է աւելի բարւոք: Բարեկարգութիւն դուն ուրեք կու գայ եթէ ոչ խստապահանջութեամբ: Կու գայ ի սպառ հրաժարմամբ: Նիւ Ինկլիստցի ջերմեռանդ սարկաւադին մատուցած աղօթքն է ճիշդ ծխախոտ գործածողներուն աղօթքը. «Տէր, տուր մեզ չնորձ գիտնալ թու կամքդ, եւ հասարակարգութեան կարգը զայն:»

Փոխանակ տկարացունելու մեր կամքը, փոխանակ ապականելու Աստուծոյ Հոգւոյն խորհրդաւոր այս տաճարը, ահիւ եւ դողութեամբ նայինք անոր, մաքրենք եւ պճնազարգենք զայն սրբութեան դարձարանքով: Բոլոր հոգեւոր գործակալութիւնք, բոլոր մատենանք, բոլոր եկեղեցիք, բոլոր ընկերական եւ բարոյական բարեկարգութիւնք, չեն ուրիշ բան՝ բայց եթէ լատակերտներ (խէլէ) շինելու համար այս տաճարը յորում բնակի Աստուած: Անոնք ամէնքը պիտի անցնին, բայց այն պիտի մնայ յաւիտեան: Շինենք տաճարը վերըստին եթէ ինկած կործանած է այն, ինչպէս ըրին հին տաճարը վերստին շինողները որք կը կենային ծաղրածուաց մէջտեղ, եւ մէկ ձեռքով կը գործէին եւ միւս ձեռքով կը բռնէին զէնքերն ի սլաշտպանութիւն, եւ կ'աշխատէին «արշալոյսին ծագած աւտոնէն մինչեւ աստղերուն երեւցած աւտոնը:»

(Ի վախճանի ոտն յօգուածոց դարձեալ պարտիմը յիշեցունել մեր ընթերցողաց թէ ասոնց լեզուն մերը չէ, եւ թէ՛ եթէ մենք գրէինք այս նիւթին վրայ, աւելի մեղմ լեզու պիտի գործածէինք ինչ ինչ տեղեր: Բայց կը հաւատանք թէ զժբաղդութիւն եւ չարիք է որ եւ իցէ անձի ունականալը ծխախոտի գործածութեան: Այսու ամենայնիւ թերեւս կը սխալինք տածելով այսպիսի դադափար մը, եւ կը կրկնենք ինչ որ ըսած ենք արդէն թէ պատրաստ ենք հրատարակել միւս կողմէն զրկուած որ եւ իցէ յօգուած որ յարմարապէս գրուած լինի:)

ՎԵՐՁ

ԿՐԹԷ ՄԱՆՈՒԿԸ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ ՁՏԱԼ ԾՆՈՂԱՅ

Ծնողաց նեղութիւնն չտուող տղայք հազուադիւրս են: Եթէ տղայ մը թախանձելով ճշելով կամ ստահակութեամբ նեղութիւնն կու տայ, յանցանքը մանաւանդ ծնողացն է քան թէ տղան: Մանկանց կրթութեան ոչ մէկ մասն այնքան պարզ է, որքան կրթել զանոնք որ սրտնեղութիւն կամ գլխու ցաւ չպատճառեն իրենց ծնողաց: Տղայն նեղութիւն կու տայ այն ատեն երբ բան մը կը խնդրէ իւր ծնողքէն եւ անմիջապէս չստանար զայն: Ծիւրէ կ'արձակէ եւ աղմուկ կը հանէ յուսալով այդու ձեռք բերել իւր խնդրածը: Իւր թախանձանքներով կը յուսայ ձանձրացունել ծնողքը եւ խախտել նոցա ի սկզբան տուած որոշումը: Եթէ տղայ մը յաջողի ձեռք բերել իւր ուղածը երբ առաջին անգամ կը խնդրէ զայն, այլ եւս նեղութիւնն չտար, վասն զի նեղութիւնն տալու տեղի չմնար: Դարձեալ, եթէ տեսնէ որ կարելի չէ բան մը ձեռք բերել ստահակութեամբ, նեղութիւնն չտար, նկատելով թէ օգուտ չունի այդպիսի վարմունք ցոյց տալը: Շատ տղայք կան որք համոզուած լինելով թէ իրենց հանապազօրեայ պէտքերէն դուրս ու եւ բան ձեռք բերելու համար հարկ է գլուխ ցաւցունել, իրենց կանոնաւոր պարտականութիւնն կը համարին թախանձել կրկին եւ կրկին եւ գլխու ցաւ պատճառել ծնողաց: Տղայն գիտէ որ եթէ պատու մը հաց կամ դաւաթ մը ջուր ուղէ, անմիջապէս կը ստանայ զայն: Հեւ տեսապէս հարկ չհամարիր այդ տեսակ բաներու համար նեղութիւնն տալ: Սակայն երբ ուղէ առանց պատճառի զարոց չերթալ, իւր զարոցակից ընկերաց ոմանց հետ երկար եւ վտանգաւոր պտոյտ մը ընել, գիշերները սովորականէն ժամ մը աւելի նրոտիլ, կամ նոր խաղալի մը ունենալ, հաւանական չհամարիր որ իւր խնդիր կատարուի անմիջապէս: Ուստի երբ այսպիսի պարագայից մէջ բացատրական պատասխան կը տրուի, կը սկսի պաղատիլ եւ թախանձել: Ապա կը մաքաւի իւր ծնողաց հետ, սա դադափարն ունենալով ի մտի թէ զաւակի եւ ծնողաց միջեւ այսօրինակ պայքարի մէջ, ամենէն աւելի յամառողը հոսակ ուրեմն կը տանի յաղթանակ: Սակաւաթիւ տղայք կան որք միշտ կը յաջողին կատարել տալ իրենց կամքը թախանձելով եւ ձանձրացունելով իրենց ծնողքները. սակայն աւելի սակաւաթիւ են այն տղայք որք երբեք չեն յաջողիր այս միջոցաւ: Ծնողաց մեծ մասը ուշ կամ կանուխ տեղի կու տան զաւակաց հետ մղեալ այսպիսի պայքարներու մէջ: Թերեւս տեղի կու տան վասն զի նուազ հաստատամիտ են քան իրենց զաւակներ, եւ ուրիշ միջոց չեն գտներ ազատելու նոցա տուած նեղութեանէն: Թերեւս կ'ազդուին իրենց զաւակաց բուն թախանձանքներէն, եւ տեղի կու տան վասն զի չեն կրնար գիտնալ նոցա պաղատանաց: Թերեւս իւրեանց առաջին պատասխանը անխորհրդաբար տրուած էր, եւ լաւ եւս մտածելով խնդրոյն վրայ կը տեսնեն թէ ուղիղ է որ ետ առնուն իրենց հապճեպիւ տուած որոշումը: Այսպիսի պարագայից մէջ տեղի տալու պատճառներն ինչ եւ ըլլան, եթէ ծնողք նախ բացատրական պատասխան տան իրենց զաւակաց, եւ ապա այս վերջնոց կողմէ անաւել կամ նուազ նեղութիւնն տրուելէ յետոյ հաստատական պատասխան տան, տղայք պիտի

կարծեն թէ ծնողաց նեղութիւնն տալը մին է կենաց կարեւոր պարտականութիւններէն. եւ տղայոց այսպիսի թիւը դադափար մը ստանալուն պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ ծնողաց վրայ: Տղու մը համար զժբաղդութիւն է կարծել թէ պաղատիլ եւ ճշել անհրաժեշտ է իւր ուղածը ձեռք բերելու համար: Այսպիսի դադափարի մը հետեւանքն այն կ'ըլլայ որ տղայն ու եւ է խնդրոյ մէջ իւր բռնելիք ընթացքը որոշելու համար կը դիմէ ոչ թէ ծնողաց իմաստութեան եւ դատողութեան, այլ իւր յամառութեան, ոչ թէ իւր վրայ իշխանութիւնն ունեցող անձին պարզած սկզբունքներուն՝ այլ միայն իւր անձնական բնագոյններուն: Այսպիսի դադափար մը արգելք կը լինի տղայոց ուղիղ խորհելուն եւ ուղիղ գործելուն: Եւ տղայոց սա դադափարը թէ այս ինչ խնդրոյն մէջ ծնողաց արձակած որոշումը արդիւնք է մանաւանդ իրենց (տղայոց) թախանձանաց քան թէ ծնողաց լուրջ դատողութեան՝ մեծագոյն զժբաղդութիւն մ'է ծնողաց համար քան որչափ է զաւակաց համար: Ոչ մէկ տղայ կրնայ ճշմարիտ յարգանք տածել առ իւր ծնողս, քանի որ գիտէ թէ պաղատելով եւ թախանձելով կրնայ կատարել տալ իւր խնդիր՝ հակառակ նոցա նախապէս տուած որոշման: Ապա ուրեմն թէ՛ տղայոց եւ թէ՛ ծնողաց շահը կը պահանջէ որ ամէն տղայ սորվի թէ կարելի չէ ու եւ օգուտ ձեռք բերել ծնողաց ձանձրոյթ եւ նեղութիւնն տալով:

Ամէն ծնողը պարտական է կրթել իւր զաւակ որպէս զի անպէտ թախանձանօք ձանձրոյթ չպատճառէ. սակայն տղայոց այսպիսի կրթութիւն մը տալու համար նախ պէտք է որ ծնողը իրենք կրթուին: Երբ տղայն բան մը կը խնդրէ ծնողէն, ծնողը պէտք չէ պատասխանէ հապճեպով, անխորհրդաբար, կամ առանց լաւ հասկնալու խնդիրն իւր բոլոր պարագայիւք: Եթէ հարկ լինի, նա կրնայ հարցափորձել զաւակը՝ խնդիրը լաւ եւս հասկնալու համար, կամ կրնայ յապաղել իւր պատասխան մինչեւ որ նոր լոյս ստանայ խնդրոյն վրայ: Սակայն պէտք չէ որ հապճեպով պատասխան մը տայ, լոկ խնդիրը ժամանակ մը մէկ կողմ թողու համար: Վերջնական պատասխան մը տալէ առաջ, պարտի ուշի ուշով մտածել, եւ երբ տայ այդ պատասխան, պարտի տալ զայն այնպիսի քաղցրութեամբ եւ միանգամայն հաստատամտութեամբ որ տղայն այլ եւս մտքէն չանցունէ թախանձել: Այս պատճառաւ լաւ կրթուած ծնողքներ միայն կրնան այս մասին բարւոք կրթութիւն տալ իրենց զաւակաց:

ՄԱՐԴՈՒՍ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այն մարդ որ ունի ֆիզիքական զօրաւոր կազմութիւն, կարող է չափազանց խճողել իւր ստամոքս, չափազանց յոգնեցունել իւր մկաններ. եւ ջղային դրութիւն եւ չարաչար գործածել առ հասարակ իւր ամբողջ մարմինը, եւ այսպէս չարունակել երկար առանց առանց ու եւ է յայտնի վնաս տեսնելու: Սակայն վերջապէս այս չափազանցութեանց վնասաբեր արդիւնքը յերեւան պիտի ելնէ: Հիւանդութիւնք ուշ կամ կանուխ պիտի գան նորա վրայ, եւ յայնժամ պիտի տեսնէ նա թէ իւր կենսական ոյժերը սղառելու վրայ են: Այսպիսին կը նմանի վաճառականի մը որ իւր դրամագլուխը վաճառած եւ սնանկացած է: Հաւանակա-

նաբար նա մահուամբ կը քաշէ բնութեան օրինաց դէմ դործած իւր յանցանքները, եւ կամ առ առաւելն թերեւս կը յաջողի սա- կաւ ինչ դարմանել իւր ակտեր եւ քանի մը տարի ալ վարել հիւանդագին եւ թշուառ կեանք մը:

Միւս կողմանէ այն մարդ որ ի ծնէ ու- նի ֆիզիքական տկար կազմութիւն մը, արդեամբք կ'արգելուի չափազանցութիւն- ներէ: Նա կարող չէ վարել զեղիս կեանք մը: Պարտաւորուած է խնայողութեամբ դործածել իւր զօրութիւնը որպէս զի կա- րենայ պարիլ: Սակայն հազուադէպ չէ տեսնել այսպիսի ոք որ շարունակական զգուշութեանց, հոգածութեանց եւ պատ- շած մարմնամարզի միջոցաւ աւելցունէ իւր ֆիզիքական դրամադուլը, եւ օգտա- կար ու դործօն կեանք մը վարէ, եւ բաց աստի իւր զաւակաց փոխանցէ կազմու- թիւն մը որ աւելի զօրաւոր լինի քան զոր ինք ժառանգեց իւր ծնողէն: Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, կարող չէ երբեք լինել հսկայ մը կամ մինչեւ իսկ զօրաւոր մարդ մը: Այս պատիւը վերապահեալ է այն ան- ձին, որ ի ծնէ ունի ֆիզիքական ընտիր կազմութիւն մը, եւ մատաղ հասակէն կը սորվի ժուժկալ ըլլալ, բարեւք կեանք մը վարել եւ չարաչար չգործածել իւր մարմինը:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

«ԽՕՍԲ ԸՆԴ ՍՍՏՈՒՄՈՅ»

Մեծարու տէր խմբագիր:

Արեւելքէն, արեւմուտքէն, հիւսիսէն եւ հարաւէն եկող գրուածներու առջին բաց սիւնակներ ունիք լրագրոյդ բարեմատոյց թերթերուն մէջ: Պատանին եւ երիտա- սարդն, ուսեալն եւ թերուսեալն, եկեղե- ցականն եւ աշխարհականն, աղօթողն եւ բանագիրն, ուսուցիչն եւ աշակերտն, Ամե- րիկացին եւ Գերմանացին, ամէնքն եւս կրնան ընդունելութիւն գտնել ձեր թեր- թին մէջ:

Արդեօք հայազգի Անձեւացեաց երկրին Նարեկայ վանից աղօթկերաց հօր «Խօսք ընդ Սատուծոյ» անուն գրքոյն նըս- տելու համար խոնարհ նստարան մը կրնայ տրուիլ ձեր թերթին մէջ: Իւր կրօ- նակիցներէն եւ իւր պաշտօնակիցներէն գրեթէ չատերէն տարագրուելու մօտ վի- ճակի մէջ է: Իւր խօսք եւ իւր բարբառ անախորժ կը թուի շատերուն, քանի որ նա մեղաւորի սրտին ու խղճին եւ Աս- տուծոյ հետ կը խօսի: Թոյլտուութիւն կայ որ երբեմն երբեմն ձեր թերթի միջոցաւ յաջողի խօսելու անոնց որ աստուածասէր են, որ քրիստոսասէր են, որ աւետարանա- սէր են, եւ որ հրաւառ սրտով աղօթասէր են: Եթէ պիտի գտնէ ընդունելութիւն, ա- հա իւր խօսքեր: Բայց ներկեցէ եւ համեմ- րեցէ: Գրիգոր Անձեւացին առկալեղուով չգիտէ խօսիլ, այլ Սուրբ Սահակայ եւ Մեսրոպայ լեզուով, Հայոց ձեռագիր Աստ- ուածաշունչի եւ Աւետարանի լեզուով կը խօսի:

Միայն Գրիստոս է հեղինակ եւ անա- զարտելի օրինակ հատուցանելու չարին փոխարէն բարիք, եւ անիծից փոխարէն օրհնութիւն:

«Աստուած ողորմած, բազմազուլթ, մար- զասէր, քանզի բարի առնել տեսչոյն, եւ աղօթի ի վերայ հալածչին, եւ փրկութիւն հայցել խոցողին, եւ սպանողին ներուժն խնդրել ի քէն ընծայեցաւ ողորմոյս այս

հրաշից, որոյ քաղցրութիւնն անձառ է քան զօրինակ, եւ բարեբանեալ կամաց քոց ակորժելիք, եւ գովեալ շրթանց քոց ձա- շակելիք, հոգի երեսաց, եւ զօրութիւն դե- ղոյ մերոյ, Տէր Գրիստոս օրհնեալ ի բար- ձունս:

Այլ մարդք երկրածինք եւ ամենավրէպք, բարեմատոյց ձեռաց՝ չարիս դարձուցին: Իսկ դու լոյս եւ տուիչ լուսոյ, ո՛չ լսես անէծս, ո՛չ ակորժես չար, ո՛չ կամիս կո- րուստ, ո՛չ ըզձանս մահ, ո՛չ յուզիս ի խռովութենէ, ո՛չ տիրիս ի ցասմանէ, ո՛չ հարկիս ի բարկութենէ, ո՛չ մթանս ի սի- րոյ, ո՛չ այլայլիս ի գթութենէ, ո՛չ փոփո- լիս ի բարութենէ, ո՛չ թիկանց շրջումն, եւ ո՛չ երեսաց անդրադարձութիւն, այլ ա- մենեւին լուսաւորութիւն եւ նկատումն փրկութեան:

Եթէ քաւես, կարող ես. եթէ բժշկես, զօրաւոր ես. եթէ կենդանացուցանես, բա- ւակա՛ն ես. եթէ շնորհես, առա՛տ ես. եթէ ողջացուցանես, հնարաւոր ես. եթէ պար- գեւես, ամենալի՛ ես. եթէ արդարացուցա- նես, ամենարուհի՛տ ես. եթէ միխթարես, ամենիշխա՛ն ես. եթէ նորոգես, ամենակա՛լ ես. եթէ հրաշագործես, ամենաթագաւոր ես. եթէ վերստին հաստատես, արարի՛չ ես. եթէ կրկին դոյացուցանես, Աստուած ես. եթէ հոգաս ընդ մեր, ամենատէ՛ր ես. եթէ կորցես ի մեղաց, այցելո՛ւ ես. եթէ դար- ժանեացս ընձեռես, օրհնեա՛լ ես. եթէ յոր- սողէն զերծուցես, փրկի՛չ ես. եթէ նախ քան ի մէջն ինդրելն՝ դու կարկառեցես, անկարօ՛տ ես. եթէ զվերջացեալս կոչես, խնամակա՛լ ես. եթէ զսասանեալս հաստա- տես, վէ՛մ ես:» (Շարունակելի)

Նիկոմիդիա

Ս. Դ.

ԼՈՆՏՈՆԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Սիրելի Բենիամին

Հոս գալէս ի վեր չես ձանձրացած բոլոր նամակացդ մէջ կրկին եւ կրկին յիշել ա- ռաջարկդ, որուն ցայս վայր բացասապէս պատասխանած եմ: Բայց վերջապէս յաղ- թեցիր. աւասիկ կը համակերպիմ առաջար- կիդ. եւ այսօրէ կը սկսիմ գրել Աւետարանի մէջ «Լոնտոնեան Նամականի» վերնագրի տակ: Դիմա՛ն աւելի քեզ կը վայելէր թե- րեւս Աւետարանի մէջ գրելու համար զիս այսչափ ստիպելուդ պատճառը բացատրել, բայց զքեզ այդ ձանձրութենէ ազատելու համար քու փափաքդ եւ յայտնեմ հրապա- րակաւ, որով եւ ինձ համար ալ ուրիշ յա- ռաջաբանի տեղի չմնար:

Կ'ըսես թէ քու կարծեօք Աւետարանի ըն- թերցողաց փափաքելի է լսել Լոնտոնա- ընակ հայ երիտասարդէ մը, թէ անձնապէս կը ձանչես այնպիսիներ որք այս փափաքը յայտնած են եւ թէ քու բարեկամդ լինե- լուս համար, այդ պատիւն ինձ պահել կ'ուզես: Լաւ, ալ ոչ ինչ կարող եմ ընել, բայց եթէ աղնիւ սրտիդ վրայ դմայելով համակերպիլ կամացդ: Քանի՛ քանի՛ առար- կութիւններ բերի առջեւդ՝ մի առ մի թուելով առաջարկիդ եւ կամ թելադրու- թեանդ դէմ տեսած դժուարութիւններս. այդ ամենուն վրայ ալ խնդացիր, զայնս տղայական անուանելով: Ապագային կը թողում հաստատել զայդ: Առարկեցի թէ ես ո՛չ գրադէտ եմ, ո՛չ ալ գրադէտի դա- ւակ, եւ ուստի ինձմէ Աւետարանի համար յօդուածներ սպասել անձա՛ն կը համարէի: Սրամատութեամբ պատասխանեցիր ինձ. թէ մարդ գրելով եւեթ կը մշակէ իւր գրելը,

յիշեցունելով ինձ թրքական առածը թէ «Առանց ջուրը նետուելու կարելի չէ լողալ սորվիլ»: Ուրիշ առթիւ մ'ալ առարկեցի թէ մեր մէջ լաւ գրողներ չեն պակսիր: Ադոր եւս պատասխան մը դտար թէ գէշ գրող- ներն ալ գրելու են որ լաւն աւելի լաւ գնահատուի: Այս երկրորդ պատասխանդ կարծես առաջինէն աւելի տպաւորութիւն գործեց մտացս վրայ, խորհելով թէ՛ եթէ երբեք վերերը սաւառնելու անկարող լի- նիմ, իմ ցած դիրքով, ըստ քո արամբա- նութեան, քաջալերած պիտի լինիմ ուրիշ- ները: Այլոց ո եւ է կերպիւ օգնել մարդուս պարտաւորութիւնն է: Դարձեալ կ'ըսես թէ Լոնտոն գտնուիլս բարեբաղդութիւն մ'է, եւ թէ հոս տեսածներս եւ զգացած- ներս ի գիր առնելով օգտակարութիւն մը մատուցած պիտի լինիմ Լոնտոնի անտեղ- եակ հայրենակցացս: Եւ վերջապէս կը յա-ւելուս թէ իբրեւ քրիստոնեայ երիտասարդ մը միշտ սիրով պիտի լսես աշխարհի ոս- տանի, Լոնտոնի, քրիստոնէից բարուցը եւ մասնաւորաբար յաջողութեան գաղտնեացը վրայ: Այս վերջին պատճառաբանութիւնդ ապաքէն հասաւ իւր նպատակին: Գիտես որ թէեւ հեռի հայրենիքէ՛ այլ միշտ սրտիս մէջ բարձր տեղ մ'ունի հայրենեացս սէրը, եւ թէ ի մասնաւորի քեզ նման երիտա- սարդաց համար սաստկապէս կը տրոփէ սիրտս:

Արդ, աւասիկ մեր կողմէ հաշիւը կար- դագրուած կրնայ համարուիլ այժմ. կը մնայ տեսնել թէ Աւետարանի մեղ անկիւն մը կը շնորհէ գէթ ամիսն անգամ մը այս սիւնակաց մէջ ժամագրութիւն մը հաս- տատելու համար: Հաւատա՛, սիրելի Բենի- ամին, թէ ինձ համար բացարձակապէս ան- կարելի է արտադրել ինչ որ ոմանք կ'ախն- կալեն ամէն գրողներէ առ հասարակ: Ար- դէն դու լաւ գիտես թէ ժամանակ շատ սուղ է եւ թէ խիստ քիչ ժամանակ կրնամ տալ այս նամակացս որք թերեւս աւելի կանոնաւոր եւ կոկիկ լինէին եթէ պարա- գայքս տարբեր լինէին: Արդէն քեզ յայտ- նած եմ նաեւ թէ ես նամակագրութեան մէջ չեմ սպասեր գտնել բազմաշխատ ձկուն դարձուածներ եւ սեթեւեթեալ բա- ցատրութիւններ: Այս պայմաններ ուրիշ- ներ թող յարգեն եթէ կ'ուզեն, եւ կ'ընա- րեմ «պարզ եւ ընտանի ոճ» ըսուածն իմ նամակացս համար: Այս հասկցողութեամբ խոն ի խուռն հարցուններուդ զամբիւղէն հատ մը կ'առնում դալ անգամուան համար, եւ կ'աշխատիմ զքեզ գոհացունել միշտ պատրաստ ըլլալով լսել բարեկամական դի- տողութիւններ եւ ջանալով միանգամայն ուղղուիլ անոնցմով: Քոյդ

Լոնտոն 804, ՍԵՓ 11/23 յուլիս 1890

ԱՂԶԿԱՆ ՄԵ ԳՐԱԴԱՐԱՆԵՆ

4.

ՕՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 22/3, հինգշաբթի

Գիշեր է, դարձեալ սենեկիս մէջ պա- տուհանիս առջեւ, օրուան վերայ ակնարկ մի կը ձգեմ: Պարտականութիւններս կա- տարած եմ. դասերուս մէջ ծուլացած չեմ. ժամանակս հաւատարմութեամբ գործածե- լով վարժուելներուս դժգոհութիւն չպատ- ճառեցի, վաղուան դասերուս մէկ մասն ալ պատրաստեցի. քիչ մ'ալ տկարներու օգ- նեցի, ինչդս հանգարտ է, սրտի անդոր-

բուժեամբ պիտի մտնեմ յանկողինս. վերջին դործս է օրագրութիւնս գրել:

Լուսինը ձեռն կ'առնու երկնից կապոյտ դաշտին վերայ. կարծես թէ ինքն է միայն որ կ'իջևէ. չղարար խոնարհ ակնարկ մի նետել սենեկին պատուհանէն ներս. լոյս կուտայ աչերուս դրելու այս տողերն: Ո՛վ լուսին, դիշերուս մէջ տանջող քանի՞ թշուառ ոգիներ արդեօք շողերովդ արեւ- փանք կը գտնեն. մարդը մինչ իր ընկեր արարածոց տառապանացն անտարբեր, այս պահուն կը քնանայ ի խոր քուն, դո՛ւ, ո՛վ լուսին, դո՛ւ, քո արեւիկէ ակնարկովդ կը համակրիս թշուառներու, կ'երթաս անոնց տխրապատ խցիկներու վիշտը ամոքել ու մեղմել: Խաւարի մէջ դործող դժոխային ոգիք չեն ակնորթիւր ներկայութենէդ, նոքա տեսութենէդ սիրտ ի դող խուսափելով՝ մոռնի խորշերու մէջ կը փնտռեն իրենց ա- նյատանարանը: Ո՛վ լուսին ու աստղք, արդեօք դուք գիշերոյ ամայութիւնը հսկող պահպաններ էք, կամ ըստ Եղիսէի՝ գի- շերոյ երդն էք, զոր «Աստուած կուտայ»: Քանի՞ ահաւոր պիտի լինէր ամայի գիշերը, եթէ դուք այդ անհունութեան մէջ չչողա- յէք: Վսեմ ես, ո՛վ գիշեր, պատկանելի ես, ո՛վ տեսարան: Հետզհետէ կը մարին հե- ոուն. Մէղրայի ճրագներ որպէս սուրացող աստղերն մթնշաղկաւ մէջ: Լուսն ման- կունք որորոցի մէջ եւ թռչունք բոյնի մէջ, սակայն դաշնակի վերայ մի ճարտար մատ կը շարժի. անուշ եւ աղու եղանա- կաց հնչիւնը գիշերոյ երգերուն հետ խառ- նուելով քնացողներու քունը կ'որորէ եւ կը քաղցրացունէ: Ե. Գոյէճի դաշնակի դա- ստուն է, Տիար Գ. Պէշկէօթիւրեան, ան- շուշտ Տր. Հրանտ Հեքիմեանց տան մէջ եւ անոր հետ: Երիտասարդ բժիշկը նոր վերադարձած է յԱմերիկայէ, ասոնք սե- բնով բժիշկ են, Տր. Հ. երբ դպրոցական մը, կ'ըսէ եղեր,

«Հայրս բժիշկ հաւս բժիշկ,
Եւ ես ինչո՞ւ չըլլամ բժիշկ:»

Եւ յիրաւի ինքն ալ բժիշկ մ'է այսօր. ակ- նաբութեամբ իր մասնաձիւղն է. փառք Աստուծոյ որ իրեն պէտք չունիմ, սակայն աչքով տկարներ կը դիմեն առ նա, կը կտրէ, կը կարէ եւ կը դարմանէ. կ'ըսեն թէ ճարտիկ եւ յաջող է իր դործողութեանց մէջ: Անցեալ օր ալ յաջող կերպով սրունք մի կտրած է, լսելով դաշս սրտիկս կը դո- ղայ, բայց կտրած ատեն իր ձեռներ բնաւ չեն դողար եղեր:

Այս քաղաքը բժիշկներու առատութիւն մի կը վայելէ: Տր. Յարութիւն Հեքիմեան, արդէն տեղւոյս վաղեմի բժիշկը, փորձուած եւ փորձառու, այժմ քաղաքական բժիշկ է: Տր. Մուրթաղա Էֆ. քաղաքական բժիշկ Մեղրայի՝ ընթացաւարտ Օսմ. բժշկական դպրոցի եւ հմուտ իր արհեստին: Տր. Սար- դիս Թիւֆէնքճեան, բժիշկ ներքին հիւանդ- թութեանց, ընթացաւարտ մ'է Ամերիկայի ամենալաւ բժշկական դպրոցներէ միոյն, խիստ խնամով կը քննէ իր հիւանդներ ա- նոնց ներքին հիւանդութիւն իմանալու համար: Տր. Նիկողոս Տէր Աւետիսեան, բժիշկ ընդհանուր հիւանդութեանց: Կ'ըս- ունի թէ սա ձեռք չղարներ այն հիւանդին որոյ հիւանդութիւն իր ճանաչողութեան ներքեւ չիցար. այս յատկութիւնն ըստ մեզ առաւել լաւ է քան այլ բժշկաց շարժական- թիւնն որ սոսկ իրենց հիւանդներ խաբե- լու համար են: Տր. Առաքելեան Պողոս, բժիշկ մանկաբանութեան: Սոքա եւս ըն-

թացաւարներ են ամերիկեան բժշկական դպրոցաց: Ասոնցմէ ի դատ կան նաեւ զօ- րաց բժիշկներ ալ: Խիստ շահեկան պիտի լինի այս բժշկաց, եթէ իրենց մասնաձիւ- ղին համեմատ հիւանդներն իրենց մէջ բաժնեն. այսու նախանձի եւ կռուոյ ընդ- դէմ նախադրութիւն մի ըրած կ'ըլլան, թէ եւ ցարդ պատահած չէ իրենց մէջ այդ- պիտի բան մը:

* *

Յունիս 13/27, ուրբաթ

Արեւն հետզհետէ կը հեռանայ մենէ, եւ որքան կը հեռանայ այնքան կը սաստկանայ տաքը. արեգակնային ճառագայթներ առաւել ուղղահայեաց դիրքով մի կ'իջնան մեր երկ- րի վրայ. ալ անտանելի կը լինի սրտնեղիչ տաքը. միայն ու մարմին կը թմրին կարծես: Դպրոցաց պարապուողի օրերն հասած են. օրն ուրբաթ է. աղջկանց դպրոցի մանկաբա- նի ձիւղին քննութիւնը կը լինի: Ի մէջ այդոց ուշադրութիւնն կը գրաւէ մանկապարտիդի (+հարբէր) դասերու քննութիւնը, թէ եւ այս չըջանալէն դուրս ուրիշ դպրոցի մը մէջ մանկապարտիդի հետքերն տեսած էի ասկէ առաջ, բայց հոս չնորհիւ Միս Պար- նըմի՝ առաւել կանոնաւոր կերպով սկսուե- լով՝ դպրոցի մի մեծ պակասը կը լեցուի: Ո՛րչափ հետաքրքրական է, եւ քանի՞ սի- րալիր տալուորութիւններ ունի այս փոք- րիկ մանկանց այս մեթոտով եղած քննու- թիւնը: Մեծերու քննութեանց ներկայ գտնուելով դուցէ ձանձրոյթ զգացած յոգ- նութեամբ դատուիմք. բայց մանկապար- տիդի մը քննութեան ներկայ գտնուելով կը հետաքրքրուիմք առանց ձանձրոյթ կամ յոգնութիւն զգալու, եւ երբ բաժնուիմք մտքի անդորրութիւն եւ ուրախացողիչ տպաւորութիւններ կը տանիմք մեզ հետ. այդ փոքրիկ փիլիսոփայութեան միջոց հետա- քրքրական եւ զբօսեցուցիչ են: Մանկա- պարտիդի մէջ ամէն ուսում գրեթէ խաղ ու խաղալիք է. հաշուելը խաղ, քննելը խաղ, իմաստասիրելը խաղ. եւ մէն մի խաղ ուսում մի կարեւոր եւ մարդութիւն սրտի՝ մտաց եւ մարմնոյ: Սոքա չունին դասադիրք. քննութեան մէջ ամէն առարկայ որ կը չըջապատէ նոցա կեանք, անոնց մատենան է: Լեռ եւ հովիտ, դետ ու առ- ուակ, աստղ ու արեւ, ծառ եւ ծաղիկ, դաշտ եւ անտառ, քարի կտոր մը, հողի կոշտ մը, կահ կարասիք եւ ինչ որ իրենց մանկական կենաց ընտանի են, անոնց ու- սանելիք մատենաներն են:

Հասարակ միտք եւ հասարակ կրթու- թիւն բաւ չէ հարբէր հարբէր(+) մի ըլլալու համար. սա ուսեալ պարտի լինել, տեղեակ հոգեբանութեան եւ այլ գիտութեանց, ըստ իս հարբէր հարբէր մի դիրքը առաւել բարձր է քան դուէճի մի բրոֆեսորին դիրքը. քանզի մանկապարտիդի մէջ ու- սուցիչն է որ կ'ուսուցանէ, բայց դուէճի մէջ աշակերտն է որ կ'ուսանի. առաջնոյն մէջ կը պատրաստուի չէնքին յատկադիրք եւ կը գրուի հիմը, իսկ երկրորդին մէջ կը կառուցուի չէնքը. տձեւ եւ խաբխուլ է չէնքը երբ հիմն ու յատկադիրք անվարժ ձեռքով մի կը պատրաստուի: Ուստի քանի՞ մեծ սխալմունք է մանուկը անուս ու ան- փորձ անձանց ձեռք յանձնել քիչ ամսական վճարելու խորհրդով: Մանկապարտիդէն սկսեալ իմացական, բարոյական ու ֆիզի- քական կարողութիւնք հաւասարապէս զարգանալու են. արդ' հմուտ եւ փորձա-

(*) Մանկապարտիդի դասաւարտ:

ռու անձինք պէտք են հարբէր հարբէր ըլ- լալու համար:

Միս Պարնըմ իր փոքրիկ աշակերտները Ֆրեդօրիլի Ա. Բ. ընծաներով (gift) քննեց. այս քննութիւն՝ մանկապարտիդի վերայ դադար մի տալու նպատակաւ էր, քան թէ աշակերտաց ուսածին համարը առնելու, բայց Միս Պարնըմ հարբէր հարբէր մի լի- նելու ձիրքերն ունենալ կը թուի. դործը արժանի է շնորհաւորութեան: Սակայն նկատելի է թէ այս դպրոցէն՝ իր գտնուած թաղի մանկապարտիդի կ'օգտի եւ հեռաւոր թաղերու մանկապարտիդի կը մնայ, քանզի դժուար է 4, 5 կամ 6 տարեկան տղու մը քառորդ կամ կէս ժամ հեռու գտնուող դպրոց մի երթալ, եւ ուստի գէթ կեդրո- նական թաղերու մէջ մէյմէկ մանկապար- տէզ գտնուելու է. մանաւանդ այն քա- ղաքներու մէջ ուր մայրեր դեռ դաստիա- րակեալ չեն, եւ մայրութեան բարձր կո- չումը զգացած ու ճանչցած չեն, եւ չեն կրնար իրենց զաւակաց նախնական կըր- թութիւն տալ: Չշմարիտ հարբէր հարբէր մը, ենթադրելով թէ կին մ'է, կրնայ նաեւ ճշմարիտ մայր մը լինել: Ագիւլ Տալիթա, արդէն հետաքրքիր եմ հարբէր հարբէր մի լինելու ուսումն առնուլ:

ԲՈՅՈՒ

ԱՆՁՆՈՒԹԻՐ ԱՌ ՔՐԻՍՏՈՍ (6, 4 հոգը)

1. Իշար յերկնից դու Հեղ,
Մահէ փրկել զմեզ
Տուիր քո կեանս.
Ես ինչ ըրի հապա,
Պարտիմ տալ ինչ հիմա
Նուաղ քան կեանս:
2. Արդ, Տէր, դանձն իմ բոլոր
Տամ զոհ հանապազօր,
Առ, ընդունէ.
Սուրբ հուրդ երկնատեղաց,
Անուանդ սէր եւ նախանձ
Յիս բորբոքէ:
3. Հողիս, մարմին եւ դանձ
Քեզ նուիրեմ սըրտանց
Ի պատարագ.
Ո՛ւր եւ որո՞ւ յանձնեմ,
Հրամանդ գիտել կ'ուզեմ,
Որդիդ ժառանգ:
4. Ըլլայ սիրտ իմ միշտ վառ՝
Յայտնել քո սէրն անձառ
Մեղաւորաց.
Եւ ո՛ւր եւ ինչ լինիմ
Փառացդ համար ապրիմ,
Այս իմ հայցուած:

* * *

ԱԶԴԵՐ

Պրն. Յակոբ Մինասեան որ դաստիա- րակուած է ի Կ. պոլիս եւ Փրինսթըն Գո- լէճի մէջ ի Միացեալ Նահանգս, եւ որ ժա- մանակ մը Լորտ Բակլանի քով թարգման ըլլալէ վերջ, 20 տարիէ ի վեր յԱւստրալիա կը բնակի, կը բաղձայ անդամ մ'եւս տեղե- կութիւն առնուլ իւր ազգականներէն եւ բարեկամներէն, որոցմէ ոմանք, ըստ Պրն. Յակոբի կարծեաց, այժմ կը բնակին ի Սա- ըրեար Վոսիլորի վրայ, կամ մայրաքա- ղաքիս մի այլ թաղին մէջ: Նամակ կամ բերանացի ծանօթութիւնք կրնան հաղոր- դուիլ նմա Աւետիսեան խմբագրութեան մի- ջոցաւ:

Կ. պոլսոյ Երիտասարդաց Բրիտանեա- կան Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Պայպըլ Հաուսի մատրան մէջ, ժամը 8 1/2 ին, ըստ Թուրքաց: Աղօթքի նիւթն է Եփես. Ե. 14 համարը:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Սեպտ. 15 ըստ Յուն. և սեպտ. 27 ըստ Լատ. 1890

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՒՑ ԿԱՅՍԵՐԱՅ

Անցեալ շաբթու երեքշաբթի երեկոյն Աւստրիոյ կայսրը մեկնեցաւ Իսթէլէիտէ, հունգարական ռազմափորձերու վայրէն, եւ առանց Վիէննա հանդիպելու ռուսական զինացի Սիլեզիա: Աւստրիական հողի վրայ գտնուող երկաթուղւոյ վերջին կայարանին մէջ կայսեր միացան կոմս Քալնոքի որ Վիէննայէ կու գար, եւ Բրուսիոյ Հայնրիխ իշխանը որ իւր եղբոր կողմանէ զրկուած էր կայսրը դիմաւորելու: Պարոն Ֆոն Պէք, Աւստրիոյ սպայակոյտի պետն, եւ բազմաթիւ հետեւորդք եւս ընկերացած էին Ֆրանց Եոզէֆ կայսեր: Չորեքշաբթի օր կէս օրէն քիչ յետոյ կայսեր կառախումբը հասաւ ի Պրեսպա, ուր չքեղ ընդունուելովն մը եղաւ Գերմանիոյ կայսրուհւոյն կողմանէ: Կայսրն եւ կայսրուհին ի միասին ճաշելէ վերջ ճամբայ ելան եւ կէս օրէն չորս ժամ յետոյ հասան ի Ռոնսթոք ուր Վիլհելմ կայսր պիտի ընդունէր իւր հիւրը: Կայսրանին մէջ երկրքին վեհապետք յոյժ սիրալիւր կերպիւ զիրար ողջագոհեցին: Նոյնը ըրին նաեւ նախարարապետ Ֆոն Քափրիլի եւ կոմս Քալնոքի: Երեկոյն երկրքին կայսերը եւ Սաքսոնիոյ թագաւորը միատեղ ճաշեցին, եւ հետեւեալ օրը ռազմափորձք սկսան: Հինգերորդ եւ վեցերորդ զօրաբանակը մասնակցեցան այս ռազմափորձերուն, եւ երկու կայսերը ձիերու վրայ հեծած զօրաց շարժումները զիտեցին: Ուրբաթ օր Յրդ զօրաբանակը յարձակեցաւ Նրդ զօրաբանակին վրայ որ էր ընդ հրամանատարութեամբ Գերմանիոյ կայսեր, սակայն ստիպուեցաւ ետ քաշուիլ եւ մօտակայ բլրոյ մը վրայ դէմ դնել ճրդ զօրաբանակի յարձակմանց: Բոլոր այս ռազմափորձերն, զորս հանդիսատես ժողովուրդը իբր զբօսալի խաղեր միայն կը նկատէր, մեծ խնամով կ'ուսուժնաւիրուէին երկու կայսերաց եւ նոցա զինուորական խորհրդականաց կողմէ, որք յաւատեւ կը ջանան կատարելութեան բարձրագոյն աստիճանի մը հասցունել իրենց զօրաց կրթութիւնը եւ ներմուծել ամէն բարեփոխութիւն որ կարելոր է իրենց բանակներն աւելի զօրացնելու: Ռազմափորձք վերջացան շաբթ օր: Նոյն օրը յետ միջաւոր Աւստրիոյ կայսրը մեկնեցաւ եւ կիրակի օր հասաւ ի Վիէննա:

Ռոնսթոքի դղեակը, յորում օթեւանեցան երկու կայսերը, կը վերաբերի կոմս Ֆոն Հոփսպերկի որ հետաձայնի միջոցաւ հաղորդակցութեան մէջ զրաւ զայն 150 մղոն հեռուն գտնուող Պերլինի Օփէրա կոչուած թատրոնին հետ, եւ գիշեր մը իւր օգոստոսիաու հիւրերուն վայելել տուաւ Օփէրայի երգերը լսելու անակնկալ հաճոյքը: Թէեւ Օփէրայէն այդչափ հեռի կը գտնուէին, սակայն զիւրաւ ճանչցան նշանաւոր երգչաց ձայները: Նոյն դղեակին մէջ անցուց Մեծն Փրեզերիկոս յաջորդ գիշերն Հոնէ-Փրայտպուրկի պատերազմին, յորում մեծ յաղթանակ տարաւ աւստրիական բանակին վրայ յամին 1745:

Աւստրիական մամուլը մեծ գոհունաւորութեամբ կը խօսի երկուց կայսերաց այս տեսակցութեան վրայ: Ֆրէյդլալթ կ'ըսէ, «Երկուց երկրաց դաշնակցութիւնը երկուստեք կը նկատուի իբրեւ հաւատոյ հանգանակ մը: Այս դաշնակցութիւնն ոչ միայն տկարացած է, այլ յաւելտ եւս քան

զեւս ամրապնդուած է:» Բէլլէր Լոյս կ'ըսէ, «Ռոնսթոքի տեսակցութեամբ ունէ փոփոխութիւն տեղի պիտի չունենայ: Իրաց կացութիւնը բարւոք է եւ այսպէս պիտի շարունակէ:» Նայէ Ֆրայէ Փրէսէ կ'ըսէ, «Ֆրանց Եոզէֆ կայսրն իբրեւ բարեկամ կ'այցելէ, եւ իբրեւ բարեկամ կ'ընդունուի Վիլհելմ կայսեր կողմէ: Լուծման կարօտ խնդիր չկայ: Երկու օգոստոսիաու բարեկամք կը տեսակցին միմեանց յայտնելու թէ իրաց կացութիւնն անփոփոխ մնացած է եւ պիտի մնայ:» Գերման մամուլն եւս գրեթէ նոյն ոգին կը յայտնէ: Միակ բացառութիւն կը կազմէ Պիլմարք իշխանի թերթը, Հաֆտ-Նախրիք, որ կ'ըսէ, «Պերլինի դիւանագէտք սխալած պիտի ըլլան, եթէ իւրացնեն Աւստրիոյ հակառուս աշխարհաշարութիւնն արեւելեան խնդրոց մէջ:» Այս գիտողութեանց աթիւ աւստրիական եւ հունգարական թերթեր կ'ծուլեզու մը կը գործածեն Պիլմարք իշխանի գէմ: Յիշեալ թերթեր կ'ըսեն թէ Պիլմարք իշխան ապերախտութիւն կը ցուցնէ Աւստրիոյ նկատմամբ, եւ այս լրագրաց մին զնախկին նախարարապետ Պիլմարքոֆ կոչելով, կը յայտարարէ թէ նա գաղտնաւէս բարեկամ էր Ռուսիոյ: Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ կայսրը եւ իւր նոր նախարարապետը Աւստրիոյ շահերը յարեւելս կը նկատեն իբրեւ իրենց այնպիսի առամար մը որ հակառակ է Պիլմարք իշխանի գաղափարին: Ֆոն Քափրիլի եւ կոմս Քալնոքի երկար տեսակցութիւններ ունեցան, եւ Աւստրիոյ կայսրը Ռոնսթոքէ մեկնելէ առաջ Ֆոն Քափրիլիին չնորհեց Սք. Ստեփաննոսի պատուանշանը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ շաբթու հրդեհ ծագեցաւ Սպանիոյ Կրանատա քաղաքին Արամպուա անուն հոջակաւոր պալատին մէջ, եւ շէնքին մի մասը հրոյ ճարակ եղաւ: Սակայն տեղական իշխանութիւնք յաջողեցան աղատել պալատին մեծ մասը, ինչպէս Դեսպանաց Դահլիճը եւ Առիւծուց Սրահը, որք շէնքին ամենէն հոյակապ մասերն են: Արամպուայի պալատն, որոյ շինութիւնն սկսաւ ձեռամբ Մաւրիտանացի վեհապետ Իպս-Իւլ-Ահմարի յամին 1249 եւ աւարտեցաւ յամին 1314, աշխարհի ամենէն փառաւոր շէնքերէն մին է: Առիւծուց Սրահին մէջ կը գտնուի հոյակապ աւաղան մը որ առիւծուց արձաններու վրայ կեցած է: Այս սրահը համակ մարմարինէ եւ աղաբասդէ շինուած է, եւ զրուագեալ յոյժ նուրբ քանդակներով: Առաւել փառաւոր է Դեսպանաց Դահլիճը, որոյ դարձաւ որմոց դոյնը յետ առաւել քան 500 ամաց պահած է իւր պայծառութիւնը, եւ որոյ եղեւնափայտէ ձեղունը զրուագեալ է սատափով, արծաթով եւ փղօսկրով: Նափոյէտնի պատերազմաց ժամանակ Գաղիացիք Արամպուայի աշտարակաց ութը վառողով կործանեցին եւ կ'ուզէին ամբողջ շէնքը աւերել: Վերջին քանի մը տարեաց մէջ է միայն որ սպանիական կառավարութիւնը սկսած է հոգ տանիլ ըստ արժանւոյն անյիւս պահելու այս գրեթէ անդուգական պալատը:

Փորթուկէզ նախարարութիւնը իւր անիրիկեան աշխարհաշարութեան մասին յարուցեալ ընդդիմութեան պատճառաւ ստիպուեցաւ տալ իւր հրաժարականը որ ընդունուեցաւ թագաւորէն: Արտաքին

դործոց նախարարը, Անգղիոյ հետ վերջերս կնքուած դաշնագիրն Երեսփոխանաց ժողովոյ ներկայած ժամանակ, ծանոյց թէ նախարարութիւնը որոշած է առաջարկել երեք բարեփոխումներ որովք կը յուսացուի բառնալ դաշնագրին դէմ յարուցեալ առարկութեանց դիմանա: Սակայն ժողովը այս բարեփոխումքը դոն չեղաւ, եւ ուստի հարկ եղաւ նոր նախարարութիւն մը կազմել: Թագաւորը խորհրդարանի երկու ժողովոց նախագահաց հետ տեսնուելէ վերջ, որոշեց նոր նախարարութիւն կազմելու պաշտօնը յանձնել Սինեոր Ֆէրրաու Մարթէնզի, որ ընդունեց զայս պաշտօն: Սինեոր Մարթէնզ Փորթուկալի դեսպան էր ի Վատիկան եւ հետագրաւ ի Լիսպոնա կոչուեցաւ: Երեսփոխանաց ժողովոյ Յառաջդիմական կուսակցութեան պետը կը յայտարարէ թէ դաշնագիրն մերժելով հանդերձ, «կը բաղանք գաղթային մտերմական յարաբերութիւններ ունենալ Անգղիոյ հետ մեր երկրին արժանապատուութեան եւ վեհապետական իրաւանց պատուաբեր հիման մը վրայ:»

Դանուբի մէջ Երկաթ Դրոշմը կոչուած տեղը գտնուած նաւարկութեան արդեւքները վերցունելու յոյժ կարեւոր դործը որ երկար առեւն է ի վեր յետաձգուած էր, սկսաւ անցեալ շաբթու երկուշաբթի օր: Այդ օր ի ներկայութեան Հունգարիոյ նախարարապետ Մ. Սափարիի, Սերպիոյ նախարարապետ Մ. Կրուչի եւ աւստրիացի, մաճառ եւ սերպիացի բարձրաստիճան պաշտօնատարաց, Հունգարիոյ առեւտրական նախարար Մ. Պարուս երկարական թեյի մը միջոցաւ մասամբ պայթեցուց Կրէպէն կոչուած ժայռը որոյ մէջ ուժանակ զետեղուած էր: Տրայիանոս կայսրը 17 դարեր առաջ հրամայած էր այս արդելքը վերցունել եւ այն ժամանակի աշխատութեանց հետքերէն ոմանք յարդ կը մնան: Արդի յատակագիծն արդեամբ չտարբերի Տրայիանոսի յատակագիծէն: Նաւարկութեան արդեւք եղող ժայռերը մօտ են Օրսովայի ուր գետը հատաքարէ ապառաժներու մէջէն կը հոսէ: Աստ գետոյն ջրանցքին մէջ մղոններով տեղ կը գտնուին ժայռեր որք յորձանքներ եւ պոտոյաներ յառաջ կը բերեն: Այս պատճառաւ միայն փոքր շոգենակեր կրնան անցնիլ գետէն եւ սոքա եւս՝ դժուարութեամբ: Փոքր ժայռերն ուժանակով օդը պիտի հանուին, սակայն նոր ջրանցքներ պիտի բացուին այն տեղերը ուր գետոյն յատակը խիստ ապառաժուած է: Ջրանցքներէն երկարագոյնը սերպիական հողի վրայ պիտի գտնուի, եւ պիտի ունենայ երկու քիլոմէթր երկայնութիւն: Կը յուսացուի թէ աշխատութիւնք պիտի աւարտին 1893ին երբ առաջին անգամն ըլլալով Սեւ ծովու շոգենակը կարող պիտի ըլլան երթալ ի Պելլրատ, Փէշդ եւ Վիէննա: Այս փոփոխութիւն պիտի նպաստէ ոչ միայն այն երկրաց վաճառականութեան ընդ որս մեծ գետը կը հոսէ, այլ նաեւ Թուրքիոյ, Գերմանիոյ եւ արդարեւ ամբողջ Եւրոպայի առեւտրոյն: Այս աշխատութեանց ծախքը որ կը հաշուուի 9,000,000 Ֆլորին, պիտի վճարուի մաճառ կառավարութեան կողմէ որ իրաւունք պիտի ունենայ բոլոր շոգենակերէն անցազին պահանջել:

Հետագայն օրինակ մ'է որ կը բացատրէ թէ անհիմն զրոյցք ինչպէս կը շրջին: Չանդիպարէ եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէր որ Պակամոյոյի գերման կառավար-

բիշը պաշտօնապէս հրատարակած է թէ ամէն ոք ազատ է գերի գնել կամ վաճառել իւր երկրին մէջ եւ թէ միայն գերեաց ծովով արտածութիւնը արգիլեալ է: Այնպէս ըսուեցաւ թէ գերեւաճառք մեծ բերկրութեամբ լցուեցան եւ թէ հաւանական է որ գերեւաճառք գերմանական հողը գաղթեն: Այս լուրը իբրեւ ստոյգ համարելով՝ անդղիական թերթեր խիստ կծու լեզուաւ քննադատեցին գերման կառավարութեան ընթացքը: Բայց պաշտօնական քննութիւն մը ցուցած է թէ այդ հեռագիր բոլորովին անհիմն է:

—Մինչ գերման բանակին զօրահանգէսը տեղի կ'ունենար ի ներկայութեան երկու կայսերաց, Նախագահ Քարնոյ եւ Մ. Ֆրէյսինէ կը դիտէին գաղիական առաջին եւ երկրորդ զօրաբանակաց վերաբերող 35,000 զօրաց ռազմախորձերը: Անդղիացի ակահատես սպայ մը կ'ըսէ թէ Գաղիացի հեծելազօրք խիստ առ խիտ փաղանդ մը կադմած ժամանակ Գերմանացիներէն շատ ետ կը մնան. բայց երբ ցանցառ կարգերով շարուած են՝ կը դերադանցեն զԳերմանացիս, զարմանալի ճարտարութիւն կը ցուցնեն, իրենց դրից ամէն առաւելութենէն օգուտ կը քաղեն եւ մեծ արագաշարժութեամբ կը գործեն: Յիշեալ Անդղիացիին կ'ըսէ թէ անծուխ վառօդին գործածութիւնը արդէն յաջողութիւն մ'է, բայց դիւրին է թնդանօթից դիւրքը որոշել նոցա արձակած սլայծառ լոյսէն: Մ. Քարնոյ Քամպրէի մէջ զօրաց անցքը դիտեց, եւ զօրաց անցքէն յետոյ հեծելազօրքը երեք գունդի բաժնուած սրարշաւ՝ դիմեցին դէպ ի Նախագահին կեցած վայրը եւ բարեւեցին զնա: Այս շարժումը յոյժ լաւ կատարուեցաւ եւ ետանդալին ցոյցերով ողջունուեցաւ հանդիսատես փողովդեան կողմէ:

Հունգարական ռազմախորձերու միջոցին հեծելազօրաց զօրաբաժինները քանի մը անգամ լողալով անցան Թիսա գետէն՝ իբր թէ թշնամուցն վրայ պիտի յարձակէին: Հետեւակ զօրքերն եւս մեծ տոկոսնութիւն ցոյց տուին դժուարին ճամբայներէ առաւել քան 20 մղոն քալելով:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աղբիւնուպոլսոյ ձեռքէ լրագիրը կ'ըսէ թէ Մուսթաֆա Փաշայի եւ շրջակայից ուղղմանց ժամանակ կործանած տուններու, խանութներու եւ այլ շէնքերու թիւը 950ի կը հասնի: Կործանած շէնքերուն մէջ կը գտնուին մղիթ մը, եկեղեցի մը, ոստիկանաց բնակարանները, բանտը եւ զինուորական հիւանդանոցին մի մասը: Ձեռքէ կենաց կորուստը 60 կը հաշուէ, իսկ Միսթաֆա 200: Հեղեղն Աղբիւնուպոլսոյ մօտէն տարաւ խել մը դիակներ յորս կար մարդ մը մանուկ մը գրկած իւր բազկաց մէջ: Մուսթաֆա Փաշայի դէմ գտնուած 25 բմէն գիւղաքաղաքին մէջ հովիւ մը եւ իւր 300 ոչխարները կորսուեցան: Երկաթուղւոյ կայարանին մօտ գտնուող կամուրջը եւ ուրիշ քանի մը փոքր կամուրջներ հեղեղէն տարուեցան: Ընչից կորուստը կը հաշուուի 200,000 ֆրանք: Վեհ. Սուլթանի հրամանաց համաձայն անմիջապէս ազդու միջոցներ ձեռք առնուեցան արկածելոց օգնութիւն հասցնելու:

Տրապիզոնէ ի կարին տանող ճամբուն վրայ գտնուող Կիւմիւլիսանէ անուն քաղաքէն հասած լրոց համաձայն ողողմունք

մեծ աւերումներ դործեր են այդ կողմերը: Քսանեւութ պանդոկներ եւ ուրիշ շէնքեր կործաներ են, նաեւ կարին տանող ճամբայն քանի մը տեղեր աւերուել է: Նորոգութեանց համար գրեթէ 10,000 ոսկի ծախք կը հաշուուի: Նպաստամտոյց յանձնաժողով մը կազմուած է ի Տրապիզոն օգնութիւն հասցունելու արկածելոց:

Եւմէնի պաշտօնական թերթէն կ'իմասնաբ թէ անդ եւս հեղեղանման անձրեւք մեծ յնաս պատճառած են: Շատ տուններ կործաներ են եւ քանի մը անձինք կորուսեր են իրենց կեանքը: Հեղեղ տարեր է 40 ուղտէ բազկացեալ կարաւան մը եւ քանի մը ուղտապաններ: Փրէլէզայի մէջ եւս, որ Սէլանիկի կուսակալութեան մէջ կը գտնուի, 12 տուններ կործաներ են եւ 8 անձինք խեղդուել են: Ի Պրուսա, ի Չմիւռնիա եւ մայրաքաղաքիս շրջակայներն եւս յորդ անձրեւներ եկած են: Բուսթիլի երկաթուղւոյն կառավարոց կանոնաւոր երթեւեկութիւնը շաբաթ օր վերակաց, եւ այդ օրէն ի վեր թղթատարական պայուսակները կանոնաւորապէս կը յանձնուին:

—Անդղիական զբօսանաւ մը մայրաքաղաքս բերաւ բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ յորս էին Ուիլիամ Պէյք հռչակաւոր վիպասանն եւ Սըր Մորէլ Մաքէնզի, կոկորդի հիւանդութեանց երեւելի մասնագէտն: Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ Սըր Մորէլ Մաքէնզիի շնորհել Մէճիտիյէի երկրորդ կարգի պատուանշանը:

—Ռուս իշխան Ճորձ Լէօյսթէնպուրկ, որ անցեալ տարի ամուսնացաւ Գարատաղի Նիքոլա իշխանին դստեր հետ, իւր յատուկ զբօսանաւով Օտեսայէ մայրաքաղաքս հասաւ: Արարողապետ Միւնիի փաշա եւ կայս. թիկնապահ Ահմէտ Ալի փաշա Գալաթի առջեւ դիմաւորեցին զոքոք եւ յանուն Վեհ. Սուլթանի բարի գալուստ մաղթելով՝ զինքն առաջնորդեցին դէպ ի Կէօք Սուլի կայս. քէօքն ուր մասնաւոր պատրաստութիւններ եղած էին նորա ընդունելութեան համար: Ն. Բարձրութիւն խորապէս զգածուեցաւ իրեն եղած սիրալիր ընդունելութենէն, եւ Միւնիի փաշայէ խնդրեց որ իւր շնորհակալութիւնները մատուցանէ առ Վեհ. Սուլթանն: Չորեքշաբթի օր դուքսը եւ իւր հետեւորդք շուգեմակոյկով Տոմա Պաղչէի պալատը գացին եւ անտի պալատական կառքերով ելլալով ուղեւորեցան ուր դուքսը Վեհ. Սուլթանի ներկայացաւ երեկոյին շքեղ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Ն. Բարձրութեան: Ճորձ իշխանը մայրաքաղաքս եկած է Վեհ. Սուլթանի մասնաւոր հրաւիրանօք, որպէս զի Չարեւիչին այցելութեան ժամանակ աստ գտնուի:

—Երեւմտական նախարարութիւնը շըրջաբերականներ զրկած է նահանգաց կուսակալներուն հրամայելով որ միջոցներ ձեռք առնուն երեւմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար: Այս միջոցներէն ոմանք են շուտ եւ կանոնաւորապէս հաւաքել պետական հասոյթները, ջնջել անկարեւոր պաշտօններ, երբ սոքա պարսպ մնան, գործածել բարձրագոյն վարժարանաց ընթացաւարտները, բարեկարգել հանգստեան թոշակի վարչութիւնը եւ այլն: Լէճանի Հէրալդ այս շրջաբերականին վրայ խօսելով կ'ըսէ թէ առաջարկեալ միջոցները յոյժ լաւ են, բայց հասոյթից վարչութիւնն աւելի պէտք ունի լաւ պաշտօնէից քան թէ լաւ կանոնաց: Նոյն թեր-

թը կը յարէ թէ թէեւ պաշտօնէից մի մեծ մասը կարող եւ ուղղամիտ անձինք են, սակայն կը գտնուին դարձեալ բազում պաշտօնեայք որ անկարող կամ անհաւատարիմ են եւ թէ փափաքելի է որ երեւմտական վարչութիւնն ազատի այս կարգի պաշտօնեայներէն:

—Անցեալ շաբթուան մէջ հնոախտի նոր դէպք չպատահեցաւ ի Մարտին եւ ի Ճէդլիքէ, եւ միայն քանի մը դէպքեր պատահեցան ի Հալէպ:

—Այն մասնաւոր յանձնաժողովը որ պաշտօն ունէր քննել Մ. Քաուլայի ի Մակեդոնիա երկաթուղւոյ մը շինելու մասին ներկայացած ծրագիրն, կ'առաջարկէ նուազեցունել մէն մի քիլոմէթրի համար կայս. կառավարութեան կողմէ երաշխաւորելի 14,000 ֆրանքի դումարը, եւ երկաթուղւոյ երկու ճիւղեր եւս շինել: Մ. Քաուլայ չընդունեց այս առաջարկութիւնները եւ բանակցութիւնք պահ մը խղեալ թուեցան, բայց Վեհ. Սուլթանը հրամայեց Հանրօգուտ Շինութեանց նախարարութեան որ նոր պայմանագրութիւն մը պատրաստուի ըստ կայսերական հրահանգաց:

—Ձեռքէ Պաշէ չորեքշաբթի աւուր թուոյն մէջ պաշտօնական յայտարարութեամբ կը պատմէ ընկղմումն օսմանեան Էրէրալ մարտանաւուն, որ 1889ին մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս երթալու ի Ճարոն: Մարտանաւը որ էր ընդ հրամանատարութեամբ Ալի պէյի, կը տանէր զգերծովաւալ Օսման փաշայ, փեսայ ծովային նախարար Հասան փաշայի: Վեհ. Սուլթանի կողմէ Օսման փաշայի պաշտօն յանձնուած էր Ճարոնի կայսեր տանիլ ինքնագիր նամակ մը եւ իմթիաղի պատուանշանին մեծ ժապաւէնը: Այս սիւնակաց մէջ նկարագրած ենք Էրէրալի ճամբորդութիւնը եւ Օսման փաշայի պաշտօնին յաջող ելքը: Սկսած 13ին Էրէրալ մեկնեցաւ Եդրեսմայէ եւ նոյն ամսոյ 19ին հանդիպեցաւ այն ահաւոր մորիկներէն միոյն որ թիֆոն կը կոչուի եւ յաճախ կը պատահի ճաբոնական ջուրց մէջ: Ճաբոնական թղթատար շոքենաւ մը եւս ընկղմեցաւ եւ միայն մէկ անձ ազատեցաւ: Դժբաղդ Էրէրալն եւս ընկղմեցաւ եւ 650 սպայներէ եւ նաւագներէ միայն 6 սպայք եւ 57 նաւագը աղանցան: Սոյն արկածին զոհ դացող անձանց մէջ կը գտնուին Օսման փաշա եւ Ալի պէյ: Մարտանաւուն մէջ էին իսպաղիի նաւային վարժարանէն 200 ընթացաւարտներ որոց մեծ մասն ընականաբար հեղձամահ եղած են: Այս տխուր դէպքը բազմաթիւ ընտանիքներ վշտով համակած եւ ընդհանուր եւ խորին ցաւ պատճառած է:

—Սոֆիայէ քաղաւած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Պուլկարիոյ 70 քաղաքներէն 50ին մէջ ընտրուած են ազգային-ազատական երեսփոխաններ եւ Տին մէջ պահպանողականներ որք կառավարութեան ոյժ պիտի տան: Հինգ քաղաքներ ընտրած են Ընդդիմադիր կուսակցութեան պատկանող ընտրելիներ, եւ 9 քաղաքներ ընտրած են այնպիսի անձինք որք մասնաւոր կուսակցութեան չեն պատկանիր: Ի Լոֆշա ընտրելոց կէսը կը պատկանի կառավարական կուսակցութեան, միւս կէսը՝ Ռատոսլաւովեանց:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ			
Սկստեմբեր 27/15, 1890			
Գոնողիտէ	20 18	Բուժ. երկ. բաժին	82 75
Պարտուց յարգարման թղթագրամ (Թափէյէ ի Տիւլուն Գոյմէսի) 13 10 Ներքին ֆոխաւ. 61 30			
ԴՐԱՄՐ: Օսմ. լիւան 100է			
Մէճիտիյէ	408 2	Բուսիոյ բուլ	90 25
Մէթալիք	400	Նաւոյն	87
Պէշիք	402 20	Գրեմից	51 40
Ալթըլըք	403	Անգլ. լիւան	109 37
Մանէթ թղթագր. 7 26			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՎՈՐ ՊՅԱՆԱՆ
Ֆիմանակըյար Խօգուշը, Ամերիկացի խան